

JOANNA GIEL
Uniwersytet Wrocławski

Od tłumacza

W kwietniu 2014 roku odbyła się we Wrocławiu konferencja z cyklu „Granice nauki”, organizowana przez Instytut Filozofii Uniwersytetu Wrocławskiego i Studium Nauk Humanistycznych Politechniki Wrocławskiej. Trzecia edycja wydarzenia naukowego poświęcona była myśli Ernsta Cassirera (1874–1945), urodzonego we Wrocławiu filozofa, który mimo obszernego dorobku i ciekawej biografii nadal pozostaje w Polsce postacią mało znaną. Konferencja miała ukazać wielowątkowość i niejednoznaczność, charakteryzujące twórczość Cassirera, co trafnie ujęli organizatorzy konferencji, sytuując dorobek Cassirera z jednej strony jako element świata mitycznego, a z drugiej — świata nauki.

Prezentowany w tomie przekład obejmuje dwa listy — list fenomenologa Edmunda Husserla do Cassirera z dnia 3 kwietnia 1925 roku oraz odpowiedź Cassirera z dnia 10 kwietnia. Ten ostatni list powstał w Hamburgu, gdzie Cassirer, tułacz i wędrownik, przebywał w latach 1919–1933. Hamburgski okres w twórczości Cassirera można uznawać za najbardziej płodny, nie tylko przez wzgląd na związanie się filozofa z tamtejszym Uniwersytetem, lecz także ze względu na bliską współpracę z Biblioteką Naukową Aby Warburga. Cassirer prowadził obszerną korespondencję z przedstawicielami ówczesnego świata naukowo-kulturalnego, która została zebrana w osiemnastym tomie hamburskiego wydania dzieł filozofa *Nachgelassene Manuskripte und Texte*. Tom zawiera korespondencję Cassirera z ponad sześćdziesięcioma osobami — są wśród nich antropolodzy, historycy sztuki, przedstawiciele świata literackiego, muzycy, przyrodnicy, językoznawcy, a także psychologowie. Filozof korespondował z legendarnymi dzisiaj postaciami, twórcami najważniejszych kierunków filozoficznych: oprócz fenomenologa Edmunda Husserla pozostawał w bliskim kontakcie z twórcą teorii względności Albertem Einsteinem, a także Martinem Heideggerem.

Przekład to oczywiście tylko skromny wycinek korespondencji Cassirera i Husserla, może jednak stanowić ważny moment, gdyż ukazuje, jak filozofia kultury

i fenomenologia wzajemnie się przenikają. Listy te są też dowodem, że obaj myśliciele darzyli się szacunkiem oraz pozostawali w przyjacielskich relacjach. Można je traktować jako rozmowę między filozofami, pełną jednak pewnych ograniczeń, jakie z natury listu wynikają. List, jako sposób komunikacji, jest obarczony pewnym ryzykiem. By przywołać tutaj scenę z *Romea i Julii* Szekspira, kiedy list z informacją, że Julia żyje, nie dociera na czas do Romea, przez co ten odbiera sobie życie, wypijając truciznę. Raz spisany list czy też raz spisane słowo są zatem bezbronne — po pierwsze, przez, mówiąc słowami Jacques'a Derridy, jego niewczesność, czyli opóźnienie w czasie w stosunku do niego samego, po drugie, przez subiektywny odbiór zawartego w liście słowa. W piątym akapicie *Niewczesnych aforyzmów* Derrida jednoznacznie ustosunkowuje się do środka przekazu, jakim jest list, odnosząc się do sceny z *Romea i Julii*: „Porzucić słowo, powierzyć tajemnicę listom, oto podstęp tego trzeciego, Ojczulka, swata, który wiedziony wyłącznie pragnieniem innych prowadzi ku zgubie. Liczy na listy, nie licząc się z nimi”¹. W tym kontekście można przywołać dialog Platona *Fajdros*, w którym grecki filozof krytycznie odnosi się do utworów pisanych. Zdaniem Platona pismo, cytując komentarz Mariana Wesołego:

nie służy [...] wartościowemu nauczaniu ani krzewieniu mądrości, gdyż łatwe mu zawierzenie od strony zewnętrznych znaków, a nie wewnętrznej treści, kształci jedynie zarozumiałych dyletantów, nie sposobnych do czynnej refleksji [...]. Właściwe zapisywanie to ustne zapisywanie wiedzy 'w duszy' u osób pojętych metodą dyskusyjną i dialektyczną w dociekaniu istoty rzeczy przez rozmówców do tego przysposobionych i pojętych².

Filozofia zdaje się zatem dokonywać w rozmowie, nie w literze. Słowo mówione ma wartość wyższą względem słowa pisanego. Daje bowiem możliwość rozpoznania reakcji drugiego człowieka i dopowiedzenia ewentualnych kwestii czy wyjaśnienia nieporozumień. Przyznając temu rację, można antytetycznie zauważyć, że Romeo i Julia przeżyli jednak w piśmie, w spisanej historii. Podobnie rzecz ma się z filozofami: spisane listy dają nam dzisiaj możliwość rekonstrukcji ich poglądów oraz wzajemnych relacji i stanowić mogą inspirację do dalszych badań nad ich dorobkiem oraz wkładem w kulturę europejską.

* * *

Źródło przekładu:

Ernst Cassirer, *Nachgelassene Manuskripte und Texte*, hg. von Klaus Christian Köhnke, John Michael Krois und Oswald Schwemmer, 18 Bände, Felix Meiner Verlag Hamburg 1995–2009 — 18 Bände.

Band 18: *Ausgewählter wissenschaftlicher Briefwechsel*, hg. von John Michael Krois, unter Mitarbeit von Marion Lauschke, Claus Rosenkranz, Marcel Simon-Gadhof, s. 84–88.

¹ J. Derrida, *Niewczesne aforyzmy*, tłum. M.P. Markowski, „Literatura na Świecie”, 11–12 (1998), s. 6.

² Por. M. Wesoły, *Platona Fajdros: Zła i dobra erotyka, zła i dobra retoryka, potępienie pisma*, Kolokwia Platońskie „Fajdros”. *Lectiones & Acroases Philosophicae VI*, 2, A. Pacewicz (red.), Wrocław 2013, s. 45.